

ПРОБЛЕМИ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ ПРАВОВОЮ ОСВІТОЮ В МАТЕРІАЛАХ КОНФЕРЕНЦІЙ І ПЕРІОДИЧНИХ ВИДАННЯХ УКРАЇНИ: НАУКОМЕТРИЧНИЙ АНАЛІЗ

Полякова О. С.,

*к.ю.н., доцент кафедри військового права,
Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого,
м. Харків*

Проведено дослідження динаміки масивів наукової інформації, у якій висвітлено проблеми організації та управління правовою освітою, правовим вихованням. Виявлено кількісні показники (чисельність учених, кількість публікацій, періодичних видань), що відбивають рівень розробленості проблеми та дають можливість оцінити продуктивність наукової діяльності вітчизняних учених у даному науковому напрямі.

Ключові слова: публічне управління, правова освіта, правове виховання, наукові дослідження, наукометричний аналіз.

Polyakova O. S.,

*PhD in Law, Assistant Professor at the Department of Military Law,
National Law Academy named after Yaroslav the Wise, Kharkiv*

PROBLEMS OF PUBLIC MANAGEMENT IN LEGAL EDUCATION IN THE MATERIALS OF CONFERENCES AND PERIODICALS OF UKRAINE: SCIENTOMETRIC ANALYSIS

The article investigates the dynamics of scientific information array, which covers the problems of organization and management of legal education, legal literacy. Quantitative indicators (number of scientists, publications, periodicals) which reflect the level of the problem development and give an opportunity to evaluate the productivity of Ukrainian scientists' activity in this direction are revealed.

Key words: public administration, legal education, legal literacy, scientific researches, scientometric analysis.

Для стимулювання розвитку науки необхідна підтримка її інформаційної складової, що забезпечує відкритість і поширення наукових знань у науковому середовищі та популяризацію наукових досліджень у світі. Масив наукової інформації складають дисертаційні роботи, монографії, наукові статті, тези доповідей і матеріали наукових конференцій. У своєму дослідженні зупинімося на висвітленні проблеми організації та управління правовою освітою, правовим вихованням у матеріалах конференцій і періодичних виданнях України. Зазначимо, що наукова стаття вважається одним з основних видів публікацій, де має міститися виклад проміжних або кінцевих результатів наукового дослідження; вона слугує кількісною та якісною оцінкою науково-дослідної діяльності, яку зобов'язані проводити науковці та науково-педагогічний персонал вищих навчальних закладів і наукових установ. Наголосимо, що для здобувачів наукового ступеня статті за темою дисертації є обов'язковим елементом наукового дослідження. Наукові результати, отримані здобувачами під час наукового дослідження, мають бути опубліковані у фахових наукових виданнях, перелік яких затверджений ВАК України [1]. Зазвичай рукописи авторів подаються до редакції разом із рецензіями вчених за фахом видання, які мають засвідчувати їхню наукову цінність.

© Полякова О. С., 2017

Отже, одним із способів оприлюднення результатів наукового дослідження є наукова стаття, опублікована в періодичному науковому журналі або в неперіодичному збірнику наукових робіт.

Іншим способом висвітлення положень наукового дослідження є опублікування матеріалів попереднього характеру, де викладено основні аспекти наукової доповіді (тези), що свідчить про участь науковця в роботі наукових конференцій, конгресів, симпозіумів, семінарів, наукових шкіл, що проводяться як на території України, так і за її межами. Зазвичай їх публікують у спеціальних збірниках для конференцій. Ці матеріали не вважаються науковими статтями та є лише апробаційними матеріалами. Від інших видів наукових робіт їх відрізняє невеликий обсяг тез (від однієї до шести сторінок). Таким чином, у матеріалах конференцій і періодичних виданнях учені розміщують первинну наукову інформацію, сповіщаючи наукове товариство про появу наукового знання, і передають індивідуальний результат у загальне надбання.

Нині нагромаджене значний масив такого роду наукових видань, присвячених організації та здійсненню правоосвітньої діяльності в Україні. Спробуймо виявити з усього інформаційного масиву наукові публікації за цією проблематикою та визначити продуктивність українських учених у розробленні цього наукового напрямку.

Узагальнення бази наукових джерел, що існує, дають підстави стверджувати, що в сучасній науковій літературі не приділяється належної уваги вивченню проблеми публічного управління правовою освітою в Україні як систематизованого аналізу цілісної системи. Лише деякі аспекти організації та управління правовою освітою, правовим вихованням розглядаються в наукових працях українськими вченими (І. Васильківська, А. Гетьман, О. Данильян, О. Дзьобань, О. Ковальська, В. Лозовий та ін.).

Мета статті – виокремити з інформаційного потоку наявні наукові статті й матеріали конференцій із правоосвітньою тематикою; за допомогою статистичного методу визначити кількісні показники наукової інформації (чисельність учених, кількість публікацій, періодичних видань), що відбивають рівень розробленості проблеми та дають можливість оцінити продуктивність наукової діяльності вітчизняних учених у даному науковому напрямі.

Перш ніж перейти до виявлення наукових видань із проблеми дослідження, хотілось би зазначити, що в Україні передача і засвоєння правових знань, умінь і навичок здійснюється в усіх навчальних закладах держави переважно як викладання правознавчих дисциплін. Разом з тим у практичній діяльності правове навчання і правове виховання дуже часто поєднують між собою і сприймають як один із напрямів навчально-виховного процесу. Такий підхід використовують багато закордонних країн, особливо у тих, де мовою для спілкування є англійська. Різниця у значенні понять “правова освіта” і “правове виховання” в цих країнах взагалі відсутня (англійською – *legal education*). Отже, у контексті нашого дослідження доцільним є розгляд публікацій, у яких розглядаються питання як правової освіти, так і правового виховання. Саме за цими ключовими поняттями здійснено пошук наукових праць українських авторів.

Обстеження доступних інформаційних потоків дозволило виявити 250 наукових публікацій (наукові статті, матеріали наукових конференцій) із визначеної теми дослідження, серед яких 101 публікацію присвячено правовій освіті та 149 – правовому вихованню. Усі тематичні публікації представлено у восьми наукових галузях. Найбільшу кількість їх виявлено в юридичній (85), філософській (78), педагогічній (59) та історичній (23) науках, що складає 98,0%

від усіх представлених наукових праць. Найменшу кількість – по одній роботі – виявлено в соціологічній, фармацевтичній і філологічній науках та дві публікації виконано в науковій галузі державного управління. Кількісні параметри публікацій за науковими галузями наведено в табл. 1.

Таблиця 1
Статистика наукових публікацій України за напрямками “правова освіта” і “правове виховання” (за науковими галузями)

Наукові галузі	Напрями дослідження		Усього
	Правова освіта	Правове виховання	
Юридична	28	57	85
Філософська	17	61	78
Педагогічна	35	24	59
Історична	17	6	23
Державного управління	2	-	2
Соціологічна	1	-	1
Філологічна	-	1	1
Фармацевтична	1	-	1
Разом	101	149	250

Із таблиці видно, що публікації за напрямками дослідження представлено практично рівномірно (лише незначну більшість публікацій (59,6 %) присвячено темі правового виховання), що є цілком логічним, оскільки сучасна педагогічна теорія розглядає навчання та виховання в єдності. Та якщо розглядати окремо наукові галузі, то в юридичній і філософській науках більшість публікацій присвячено дослідженню проблем правового виховання (118), а в педагогічній та історичній – правовій освіті (52).

Що стосується видів публікацій, то найбільше висвітлено питання правової освіти і правового виховання в науковій періодичній літературі – 222 публікації, найменше – у матеріалах конференцій (28), що наочно подано на рис. 1. Причому в періодичній літературі проблемам правового виховання присвячено публікацій на 23,4 % більше, ніж проблемам правової освіти. А в матеріалах конференцій навпаки – публікацій, у яких висвітлено питання правової освіти, на 14,3 % більше, ніж тих, у яких розглядаються питання правового виховання.

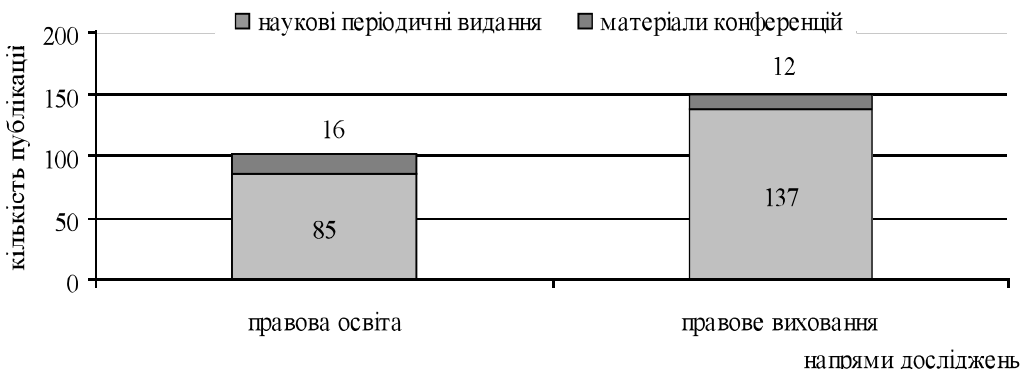

Рис. 1. Статистика наукових публікацій за напрямками “правова освіта” і “правове виховання” (за видами джерел)

Аналіз інформації, розміщеної в інтернет-мережі щодо тем наукових та науково-практичних конференцій, які проходять в Україні, дає можливість стверджувати, що є достатня кількість конференцій, присвячених розвитку вітчизняної юридичної освіти. Утім слід наголосити, що в нашому дослідженні правова освіта розглядається як цілісна система, у якій юридична освіта є її складовою, що забезпечує надання правових знань студентам та підготовку фахівців для викладання правових дисциплін. Тому ми виключили матеріали, які є вузькоспеціалізованими та стосуються лише юридичної освіти.

Систематизація виявлених наукових праць за ключовими поняттями “правова освіта” та “правове виховання” в періодичних виданнях дозволяє простежити динаміку їх за роками. Наприклад, нами були виявлені 46 періодичних видань, у яких було опубліковано результати наукових досліджень із проблеми становлення та розвитку правової освіти. Найбільше наукових статей було розміщено в наукових збірниках – “Гілея: науковий вісник” (10) і “Вісник Національного університету “Юридична академія України імені Ярослава Мудрого” в серії “Філософія, філософія права, політологія, соціологія” (9), що складає 22,4 % від усіх публікацій за цією тематикою.

Найменш активно питання правової освіти порушуються в періодичних виданнях із педагогіки, а саме в таких наукових збірниках:

- “Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми” – 4;
- “Актуальні питання корекційної освіти” – 3;
- “Педагогічний дискурс” – 3;
- Вісник Житомирського державного університету ім. Івана Франка (серія: Педагогічні науки) – 2;
- Збірник наукових праць Кам’янець-Подільського національного університету ім. Івана Огієнка (серія: Соціально-педагогічна) – 2;
- Науковий вісник Ужгородського національного університету (серія: Педагогіка. Соціальна робота) – 2;
- “Педагогіка вищої та середньої школи” – 2;
- “Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології” – 2;
- “Проблеми підготовки сучасного вчителя” – 2.

Також по одній статті розміщено в 27 наукових періодичних виданнях із різних наукових галузей та ненаукових виданнях. У цілому, аналізуючи лише кількісні показники наукових статей, можна стверджувати, що правова освіта є мало досліджуваною темою й не викликає особливого інтересу в українському науковому середовищі, тому розглядається неактивно і фрагментарно.

Проблеми правового виховання було висвітлено в наукових працях, опублікованих у 30 періодичних виданнях, переважно в юридичній, педагогічній, філософській, історичній, політичній науках. За кількістю поданих статей цього напрямку лідирує збірник наукових праць із юридичної науки – Вісник Національного університету “Юридична академія України імені Ярослава Мудрого” (серія: “Філософія, філософія права, політологія, соціологія”), у якому розміщено 94 статті, що складає 68,6 % від загальної кількості публікацій із цієї тематикою.

Зауважимо, що в різні періоди кількість публікацій варіюється, що певним чином може відбивати загальні тенденції здійснення правоосвітньої діяльності в державі. Практично однакові показники маємо в 2009, 2015 і 2016 рр. – 14, 12 і 14 статей, відповідно (рис. 2).

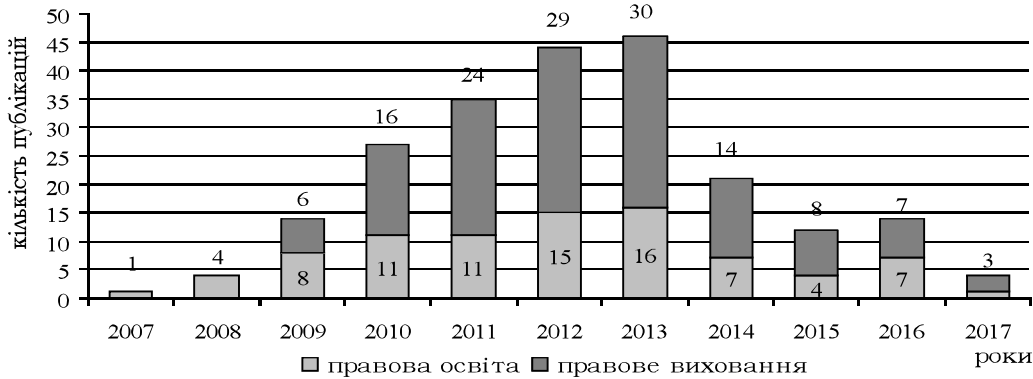

Рис. 2. Динаміка висвітлення питань правової освіти і правового виховання в періодичних виданнях України (за роками)

В 2007 і 2008 рр. статті з правовиховною тематикою взагалі відсутні, хоча і кількість статей із правосвітньою тематикою є дуже низькою – усього п'ять статей за два роки. Найбільш активно вітчизняні вчені вивчали проблеми правової освіти і правового виховання з 2010 по 2014 рр. За цей час було опубліковано 173 статті, з яких 113 присвячено правовому вихованню, а 60 – правовій освіті. У цілому це складає 77,9 % від усіх публікацій такого роду. Причому в 2012 і 2013 рр. було розміщено найбільшу кількість статей – 44 і 46, відповідно, що склало 40,5 % від загальної кількості всіх публікацій, розміщених у наукових і ненаукових періодичних виданнях України.

Вважаємо, що на таку підвищену публікаційну активність учених у правовому напрямі вплинув низький рівень правової захищеності громадян в країні, що виявився в порушенні особистих, економічних, соціальних прав і свобод людини, а також недостатня функціональність системи правоохоронних і безпекових органів. Подальше зниження інтересу дослідників до досліджуваної теми можна пояснити тим, що науковці також, як і все українське суспільство, вірять у кардинальні зміни в національній правовій системі, проголошені представниками нової політичної сили, яка прийшла до влади після революційних подій, що сталися в столиці країни в грудні 2013 – лютому 2014 рр.

У цілому публікації науковців відбивають системність (дві і більше праць) у проведенні дослідження проблем правової освіти і правового виховання, що притаманна, як правило, дисертаційному дослідженню. У табл. 2 наведено статистичні дані наукових праць авторів, які мають більш ніж одну публікацію з висвітленням питань правової освіти.

Таблиця 2

Статистика наукових праць авторів, які мають більш ніж одну публікацію з висвітленням питань правової освіти

Наукові галузі	Загальна кількість публікацій відповідно до наукових галузей	Питома вага, %
Юридична	10	14,7
Педагогічна	32	47,1
Філософська	15	22,1
Історична	11	16,1
Разом	68	100,0

Результати проведеного дослідження свідчать, що кількість наукових праць авторів, які мають більш ніж одну публікацію з висвітлення питань правової освіти, складає 68, із них 32 роботи – з педагогіки, що складає більшість, а саме 47,1 %, 15 – з філософської, 11 – історичної та 10 – з юридичної науки.

Серед авторів, які мають найбільшу кількість публікацій, можна відмітити: у філософській науці – О. Фатхутдінову (10); у педагогічній науці – Л. Рябовол (9); в історичній науці – А. Гуз (9). Публікації лише цих трьох науковців складають 41,2 % від загальної кількості наукових праць за цією тематикою. І це наведено лише ті наукові праці, які є доступними в інтернет-мережі. Зазначимо, що ці автори у другому десятилітті ХХІ ст. захистили докторські дисертації, а отже, відповідно до вимог, що висувуються до робіт такого роду, мають як мінімум по одній одноосібній монографії та по 20 статей, опублікованих у наукових фахових виданнях. Зокрема, у О. Фатхутдінової основні висновки дисертації викладено в одній одноосібній і двох колективних монографіях, підручнику й навчальному посібнику, а також у 22 статтях (з них 20 – у фахових виданнях з філософських наук) і чотирьох тезах доповідей [4]. Список опублікованих праць за темою дисертаційної роботи А. Гуза складається з однієї одноосібної монографії, 26 наукових статей (з них 24 – у наукових фахових виданнях), п'яти тез та трьох навчально-методичних посібників [1]. Результати дослідження Л. Рябовол відображено у 87 одноосібних публікаціях, з яких: одна монографія, три посібники, 39 статей, у тому числі п'ять – у наукових зарубіжних виданнях, 43 праці, які додатково відбивають наукові результати дисертації [3]. На жаль, не всі публікації науковців можна знайти в мережі Інтернет або в бібліотечній мережі, тому нами враховані лише ті, які є доступними для дослідження.

Загальна кількість наукових праць авторів, які мають більш ніж одну публікацію з висвітлення питань правового виховання, складає 137, із них більшість робіт представлено в юридичній (64) і філософській (53) науках, що складає 82,4 % від загальної кількості робіт цього напрямку. Лише 20 робіт представлено в педагогічній науці. Відповідні статистичні дані наведено в табл. 3.

Таблиця 3

Статистика наукових праць авторів,
які мають більш ніж одну публікацію
з висвітленням питань правового виховання

<i>Наукові галузі</i>	<i>Загальна кількість публікацій відповідно до наукових галузей</i>	<i>Питома вага, %</i>
Юридична	64	46,7
Філософська	53	38,7
Педагогічна	20	14,6
Разом	137	100,0

Дуже цікавим є той факт, що значна кількість учених із філософської і юридичної наук, які мають публікації з правовиховною тематикою, представляють одну й ту саму кафедру – кафедру філософії Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого (м. Харків). Це такі науковці, як О. Данильян (завідувач кафедри), О. Дзьобань, Ю. Калиновський, С. Максимов,

Є. Мануйлов, С. Жданенко, І. Коваленко, В. Трофименко, Ю. Мелякова, Н. Сатохіна. Хоча наукових праць із визначеної проблематики у кожного з авторів більше ніж одна, утім їхні дисертаційні дослідження не пов'язано з правовим вихованням або правовою освітою.

Загалом найбільше наукових статей із правовиховною тематикою мають:

– в юридичній науці – С. Максимов (5), В. Захарова (6), В. Трофименко (9), що складає 31,3 % від усіх наукових праць у цій науці;

– у філософській науці – С. Шефель (5), О. Дзьобань (6), О. Данильян (7), Ю. Кашиновський (8), І. Коваленко (10), що складає 67,9 % від усіх наукових праць у цій науці;

– у педагогічній науці – О. Попадич (10) – 50 % від усіх наукових праць у цій науці.

Серед перелічених авторів можна стверджувати, що лише О. Попадич займається системним дослідженням проблеми правового виховання. У 2013 р. вона захистила кандидатську дисертацію за темою “Педагогічні умови правового виховання майбутніх фахівців комп'ютерної галузі”.

Проведене наукометричне дослідження періодичних видань надало можливість отримати кількісну інформацію про публікаційну активність українських учених із проблем правової освіти та правового виховання. Узагальнення даних дозволяє виділити такі тенденції в розвитку дослідження наукового напрямку:

– публікації, присвячені даній проблемі, представлено у восьми наукових галузях, більшість із них виконано в юридичній науці;

– проблеми правового виховання і правової освіти висвітлено в наукових працях, опублікованих у 58 періодичних виданнях, переважно в юридичній, педагогічній, філософській, історичній і політичній науках;

– найбільше наукових праць за визначеною тематикою розміщено у збірнику наукових праць з юридичної науки – Віснику Національного університету “Юридична академія України ім. Ярослава Мудрого” (серія: “Філософія, філософія права, політологія, соціологія”);

– більше зацікавленості вчені виявляють до проблем правового виховання, ніж до проблем правової освіти;

– зацікавленість учених проблематикою в різні періоди є нерівномірною, що певним чином може відбивати загальні тенденції здійснення правоосвітньої та правовиховної діяльності, а також стан самої правової системи в державі;

– науковці, які займаються системними дослідженнями, більш схильні до вивчення питань правової освіти.

Список використаних джерел

1. Гуз А. М. Становлення та розвиток шкільної правової освіти в Україні (1991–2007 рр.): історичний і теоретико-методологічний аспект: автореф. дис. ... д-ра іст. наук: спец. 07.00.01 “Історія України”. Київ, 2010. 40 с.

2. Про затвердження Порядку присудження наукових ступенів: Постанова Кабінету Міністрів України від 24 лип. 2013 р. № 567: станом на 6 верес. 2016 р. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/567-2013-%D0%BF/paran39#n39>.

3. Рябовол Л. Т. Система навчання правознавства учнів основної і старшої школи: дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.02. Київ, 2015. 600 с.

4. Фатхутдінова О. В. Правова освіта як чинник формування організаційної свідомості особистості: теор.-методол. контекст: автореф. ... д-ра філос. наук: 09.00.10. Київ, 2012. 40 с.

Надійшла до редколегії 05.09.2017 р.